

Oponentský posudok na dizertačnú prácu Mgr. Iva Štefana
„Vybrané problémy raně středověkých pohřebišť“,
(text 214 str. s početnými tabelami a grafmi, prílohu tvorí 45 obr.)

Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc.

Dizertácia sa dotýka tradičnej archeologickej témy – pohrebísk a to najmä pohrebného rítu, výpočtu a analýzy nálezov z hrobov, demografických úvah a datovania. Aj keď všetky tieto „archeologické“ fenomény dizertačná práca nevyhnutne obsahuje, dizertant s nimi pracuje originálnym spôsobom a využíva ich pre tvorivé úvahy o historickej vypovedacej schopnosti archeologických prameňov. Preto vyzdvihujem koncepciu práce ako pozoruhodný pokus prepojiť hmotné pramene s historickými vývojovými procesmi v počiatkoch českého štátu. V celej práci rezonuje úsilie o kritiku prameňov – v danom prípade prameňov hmotnej kultúry a výrazné využitie prameňov iných spoločenských a prírodných vied. Svedčí to o vedomostiach a tvorivom potenciáli dizertanta a o dobrom usmernení zo strany vedúceho práce.

Veľmi sympatickým sa mi javí štruktúra práce zameranej na „vybrané“ problémy, medzi ktoré zaradil otázku prechodu žiarového na kostrový pohrebný rítus, chronológiu a výpoveď vlasových krúžkov s esovitou slučkou, počiatky farskej organizácie a prikostolných cintorínov, vzťah osídlenia a pochovávaní, resp. vzťah archeológie a tzv. „udalostnej histórie“, čo predstavuje vlastnú archeologickú analýzu sídliska, hromadného hrobu a pohrebiska v polohe Na Týnici blízko hradiska Budeč.

V jednotlivých kapitolách dizertant využíva subkapituly diskusia a exkurzy. Jednak v nich vyjadruje svoj predbežný názor, jednak naznačuje relativitu domnelých istôt v archeologických interpretačných postupoch. Pozornosť autora je zameraná na problematiku včasného českého štátu v prípade potreby sa však

usiluje využiť per analogiam aj situáciu v západnej Európe, Uhorsku a Poľsku (počiatky farskej organizácie), celého stredoeurópskeho priestoru a dokonca aj východného Pobaltia (zmena pohrebného rítu). V týchto častiach textu je však zrejmé zjednodušovanie vývojových trendov na uvedených územiach. Podobné zjednodušenie vidieť napr. aj v prípade mincí v hroboch a ich datovacích možnostiach. Je mi však sympatické, že zaužívaný a obsahovo kontraverzný termín „obolus mŕtvych“ dáva dizertant - podľa mňa správne - do úvodzoviek.

Štruktúra práce v štyroch základných „vybraných okruhoch viedla autora k zaujímavým a logicky skĺbeným záverom - zhrnutiam výsledkov ku každej kapitole. Vzhľadom k tomu nie je sformulovaný spoločný záver práce, čo v danom prípade napokon nebolo nevyhnutné, resp. by bolo asi aj nadbytočné..

Samostatné analytické a interpretačné schopnosti však I. Štefan preukazuje najmä v záverečnej kapitole o výskume v Budeči – Na Týnici. (s. 105-194). Komparácia situácie a materiálu zo sídliska a pohrebiska (k tomu je pripojený výstižný katalóg) umožnil dizertantovi spracovať typologicko-chronologický a funkčný rozbor nálezového fondu. Výskum hromadného hrobu, v ktorom spočívalo až do 60 jedincov podrobil I. Štefan kritike pre zlé metodiku odkryvu. Preto len s veľkou mierou pravdepodobnosti a najmä na základe stôp početných zranení na častiach kostier z hromadného hrobu a rodovej asymetrie na pohrebisku sa dizertant prikláňa k názoru, že tu ležia pobití muži a na okolo sa potom pochovávali ženy a deti obetí. Autor primerane téze o vzťahu archeológie a „udalostnej“ histórie sa pokúsil situáciu s pomenovaním „hrob bezmenných bojovníkov a nekropola žien“ vsadiť do rušných udalostí a bojov o moc v počiatkoch českého štátu. Prikláňa sa k názoru, že by mohlo ísť o odraz bojov po zavraždení kniežaťa Václava (935), keď knieža Boleslav vraj krutým spôsobom likvidoval prívržencov Václava, teda aj bojovníkov jeho družiny.

Dizertačnú prácu sprevádza veľký počet grafov, tabiel a obrazových príloh. Sú funkčné, podporujú obsah textu. Zoznam citovaných prameňov a literatúry je obsiahly, obsahujú nosný publikovaný fond súvisiaci s témou dizertácie. Text je štylizovaný kultivovane, autor niekedy používa emotívne, v archeologickej spisbe menej frekventované zvraty. Prieklepy nie sú časté, objavujú sa občas najmä pri citovaní cudzojazyčnej literatúry.

Odborné kvality Mgr. I. Štefana na základe predloženej dizertačnej práce, ktorú považujem za kvalitnú a ktorá si po príslušných úpravách zaslúži publikovanie, hodnotím jednoznačne pozitívne. Dizertanta považujem za veľmi perspektívnu posilu medievistického výskumu. Plne odporúčam, aby po úspešnej obhajobe dizertácie „Vybrané problémy raně středověkých pohřebišť“, bola Mgr. Ivovi Štefanovi udelená hodnosť PhD.

Nitra, 18. 6. 2008

Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc.